

SATA VUOTTA POLITIIKAN SANOJA

VESA HEIKKINEN

Politiikan kieli herättää enenevässä määrin kiinnostusta. Keskustelua käydään niin hetken hengittävistä päiväperhosanoista kuin perinteisistä suosikki-ilmauksistaan. Suomen itsenäisyyden juhluvuosi poiki paljon puhetta myös peruskäsitteistä.

Mitä kansalaiselle tulee mieleen, kun häneltä kysytään politiikan kielestä? Vaikeaa, en ymmärrä, kapulakieltä, sanovat monet. Ei vastata kysymyksiin, kierrellään ja kaarrellaan, suorastaan valehdellaan, väittävät toiset. Joidenkin mielestä politiikka on

populistisuudessaan pelkkää pelleilyä. Jos politiikka kiinnostaa, se kiinnostaa vain kevyenä viihteenä.

Poliitikkojen käyttämällä kielellä on eittämättä osansa siinä, millaiseksi politiikka mielletään. Värikkäs sanankäyttäjä saa huomiota, vaikka sanottavaa ei oikein olisikaan, kun taas harmaa ja polveileva asiapohdinta helposti hukkuu merkitysten masasaan.

Politiikan voi nähdä jatkuvana taisteluna median ja kansalaisten huomiosta mutta myös merkitysmittelöinä. Kuka määrittelee keskustelujen ja päätösten sanat ja termit sekä käsitteiden sisällöt? Tässä taistelussa olennaisia ovat sekä uudet, kulloiseenkin tilanteeseen sopivat sanat että vanhat tutut sanat, joita määritellään omia poliittisia päämääriä edistävillä tavoilla.

Tantraseksiä ja muita hetken herkkuja

Puidenhalailu, kiviterapiakommunismi, vihertuherrus, lässytyskristillisuus. Ei kuulosta Suomen ulkoministerin sanastolta? Sitä se kuitenkin on. Näin sivalsi perussuomalainen ministeri Timo Soini ”plokissaan” kesäkuussa 2016.

Tästä suivaantuneena vasemmiston europarlamentaarikko Merja Kyllönen puhui ministeristä näin: ”Ystävämme Soini on ihan varmasti kuuman tantraseksin ja kuumakivihoidon tarpeessa...”

Keskustelu nostettiin uudelleen esiin presidentinvaalien alla ja Kyllöstä kuvailtiin räväkäksi poliitikoksi. Kyse on toki yksittäisten poliitikkojen kielenkäytöstä mutta muustakin. Poliitiikan kielenkäyttötapoja ja sanastoa on omiaan muuttamaan myös median moninaistuminen. Sosiaalisen

Häkilä-sanaa selittävä sanalippu Suomen murteiden sana-arkistosta. Kuvaa on käytetty Sanojen saavutettu -sivuston 1910-lukusivulla.

median aikakausi suosii poliitikkoja, jotka pystyvät kiteyttämään asiansa, käyttämään voimakkaita kielikuvia ja kärjistämään monimutkaiset poliittiset kysymykset yksinkertaisiksi vastakkainasetteluiksi.

Kyse on genreistä eli kielenkäytön lajeista, niiden moninaistumisesta. Niinpä ministerilläkin on tätä nykyä mahdollisuuksia entistä monipuolisempaan viestintään ja erilaisten roolien ottamiseen vaihtelevissa kielenkäyttötilanteissa. Esimerkiksi blogiteksteissä ja twiiteissä on luontevaa heittäytyä epävirallisemmaksi kuin eduskuntapuheenvuoroissa.

Toki tässä on käymässä niinkin, että ne poliitikot, jotka tavan takaa käyttävät erikoisia, asiatyylisiä poikkeavia sanoja, aletaan nähdä erityispersoonina. Heille sallitaan poikkeava kielenkäyttö melkein kaikissa tilanteissa.

Yleinen kielenkäyttökulttuurin vapautuminen ja politiikan viihteellistyminen tuovat mukanaan lieveilmiöitä, kuten vihapuhetta. Poliitikkoja ja muitakin poliittisiin keskusteluihin osallistujia nimitellään ja uhkaillaan. Kun pääministeri Juha Sipilä toivottaa seuraajilleen hyvää ystävänpäivää Twitterissä, vastaus on tyyli: ”Toivon että saat perse-syvän.”

Jakovarasta jakovaaraan

Olemme viime vuosina tutustuneet poliittisissa keskusteluissa esimerkiksi sellaisiin asioihin kuin kakkara, kinttaat, vatulointi, u-käännös, takakontti ja alpakka. Tutuiksi ovat tulleet niin prosessikaaviot kuin tuottavuusloikatkin, niin tolkun ihmiset kuin ääripäätkin.

Myös erilaisia väännöksiä tutuista sanoista on heitelty. Niinpä jakovaran rinnalla on nähty jakovaaraa ja pääministeri Sipilän nimestä on johdettu verbi sipilöidä.

Kättä on väännetty niin ”suvakin” kuin ”rajakinkin” merkityksistä, samoin vaikkapa ”maahanmuuttokriittisyyden” olemuksesta. Se mikä yhden mielestä on järkevä ja kriittinen tapa tarkastella maahanmuuttoa, on toisen mielestä silkkaa itsekkyyttä ja rasismia.

Ongelmaksi on noussut monta kertaa se, että journalismissa ja muussa julkisessa keskustelussa on alettu kritiikittömästi käyttää jonkin poliittisen ryhmän tarjoilemaa tarkoitushakuista ja arvottavaa kielenkäyttöä ikään kuin neutraalisti. Hyvä esimerkki tästä on hallituksen sosiaali- ja terveys-

uudistuksen yhteydessä viljelemä valinnanvapauspuhe. Kriitikot ovat esittäneet, että monen kansalaisen näkökulmasta ”valinnanvapaudessa” on kyse olemattomasta valinnanvarasta ja palvelujen huononemisesta. Samoin ”aktiivimalli” näyttäytyy monille työttömien kyykyttämismallina ja yleisemmin ”Suomi nousuun” -puhe hyvinvointiyhteiskunnan vähittäisenä alasajona.

Monet positiiviset pohinat sekä negatiiviset kohut ja gatet ovat leimanneet viime vuosien yhteiskunnallista keskustelua. Totuuden ja valehdelun suhde on ollut usein keskustelujen keskiössä, samoin populismin ja vastuullisen politiikan suhde. Pintakuohunnan alla vääntöä on käyty myös perustavista yhteiskunnallisista käsitteistä: niistä, joihin viitataan sellaisilla sanoilla kuin demokratia, itsenäisyys ja sananvapaus.

Nyt yhtenä keskustelun teemana on vuosi 1918. Jo muistelun alkumetreillä on käynyt ilmi, että sananvalinnoilla on merkitystä, kun historiaa ja sen kipukohtia yhdessä puidaan. Siinä missä Sauli Niinistö käytti uudenvuodenpuheessaan ilmausta sisällissota, puolustusministeri Jussi Niinistö on puhunut useaan otteeseen vapaussodasta. Neutraalin oloisesta sisällissodasta ei ilmeisesti kukaan loukkaantunut, vapaussota sen sijaan on – sodan voittajien valintana – loukannut monia. ■

Kirjoittaja on suomen kielen dosentti, kotus.fi-sivuston päätoimittaja ja tietokirjailija.

Historiaa Sanoin saavutettu -sivustolla

Kotimaisten kielten keskus julkaisi 2017 laajan Sanoin saavutettu -sivuston, jossa käydään läpi itsenäisyyden vuosikymmenet tekstien ja puheiden näkökulmasta. Sivusto sisältää runsaasti historiaa valottavaa teksti-, kuva-, ääni- ja videomateriaalia. Miten yhteiskuntaa on merkityksellistetty? Miten historia rakentuu sanoina ja merkityksinä? Millaisia puheita on pidetty, tekstejä kirjoitettu? Sivusto julkaistiin osana Suomi 100 -juhlavuoden ohjelmaa.

www.kotus.fi/sanoinsaavutettu